

Sosiaalisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen – THL näkökulma

Lapin sosiaali- ja terveysturvan syyspäivät Pyhällä 14-15.9.2023

Anu Muuri, kehittämisjohtaja –
Hyvinvointivaikuttajat -osasto
14.9.2023

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2023: tavoitteena sosiaalisesti kestävä Suomi

Laura Kestilä, Sakari Karvonen,
Signe Jauhiainen & Hennamari Mikkola (toim.)

Sosiaalisesti kestävälle yhteiskunnalle hyvinvointi ja sen jakautuminen ovat olennaisia kysymyksiä. Väestöryhmien väliset terveyden ja hyvinvoinnin erot ovat Suomessa edelleen suuria, vuosikymmenten ponnistuksista huolimatta. Eriarvoisuuden kasvu rapauttaa yhtä yhteiskunnan kiinteiden kannatusten tärkeintä ominaisuutta: luottamusta eri instituutioihin ja toisiin ihmisiin. Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa sen jäsenet voivat elää hyvää elämää ilman köyhyyttä, syrjintää ja eriarvoisuutta.

Tämä väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2023 keskittyy sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta sellaisiin isoimpiin ajankohtaisiin kysymyksiin ja ongelmiin, joihin lähivuosina tulisi löytää yhteiskuntapolittisia ratkaisuja. Kun näkökulmana on sosiaalinen kestävyys, tarkastelu rajautuu terveyden ja hyvinvoinnin tilaan, kehitykseen ja jakautumiseen sekä niihin liittyviin sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kysymyksiin. Katsaus keskittyy siihen, mitä sosiaalisesti kestävämmän Suomen rakentamiseksi lähivuosina tulisi tehdä. Ekologisia ja ilmasto-ominaisuuksiin liittyviä yhtymäkohtia eritellään loppuluovassa, jossa näkökulmana on planeettaarinen terveys ja hyvinvointi.

Katsaus on laadittu THL:n ja Kelan asiantuntijoiden yhteistyönä maaliskuussa 2023 ja se on tarkoitettu suostamateriaaliksi kevään 2023 hallitusohjelman neuvotteluja varten. Katsausta täydentää diasetti, jossa kuvattavia ilmiöitä havainnollistetaan ajankohtaisin tilasto- ja rekisteritiedoin.

Väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2023: tavoitteena sosiaalisesti kestävä Suomi

LAAJA DIAKOOSTE

Väestön terveys- ja hyvinvointikatsaus 2023: tavoitteena sosiaalisesti kestävä Suomi

TIIVISTYKSIÄ

Katsaus liitteineen löytyy täältä:
<https://www.julkari.fi/handle/10024/146429>

Isoja ja ajankohtaisia teemoja, joihin tulisi löytää ratkaisuja seuraavalla hallituskaudella, erityisesti sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta

Väestörakenteen muutokset ja heikkenevä huoltosuhde

Väestön työ- ja toimintakyky, työurien pidentäminen

Kestävä elämäntapa

Köyhyys (ml. lapsiperheköyhyys)

Eriarvoisuus

Nuorten pahoinvointi

Maahan muuttaneen väestön kotoutuminen ja työllistyminen

Ikääntyneen väestön hoivan järjestäminen, sote-henkilöstön riittävyys ja saatavuus

Varautuminen tulevaisuuden kriiseihin ja uhkiin

Tiivistyksiä: ydinviestejä katsauksesta

1 Demografinen murros koettelee kestävyyttä

2 Päihteiden aiheuttamat haitat merkittäviä

3 Lihavuus on merkittävä kansanterveysongelma

4 Lapsiperheköyhyys ei ole vähentynyt

5 Sosioekonomiset terveys- ja hyvinvointierot edelleen suuria

6 Nuorten mielenterveysoireilu lisääntynyt

7 Etniset vähemmistöt kokevat runsaasti syrjintää

8 Ikääntyneiden hoivan järjestämisen kysymykset kriittisiä

9 Sote-henkilöstön riittävyyteen ja saatavuuteen panostettava

10 Sote-sektorin resilienssiä vahvistettava tulevaisuudessa

Yleisiä huomioita hallitusohjelmasta

- Ohjelma on laaja, pituus poikkeukselliset 244 sivua; ohjelmatekstiä ja sen päällä toimenpiteiden kuvausta ja suuntaviivoja tulevaisuuteen.
- Useissa teemoissa kirjauksia, joissa tavoitteet myönteisiä, mutta toiset kirjaukset tai kirjausten yhteis- ja kerrannaisvaikutukset voivat toimia näitä tavoitteita vastaan.
- Useat kirjaukset yleisluontoisia ja (toistaiseksi) epämääräisiä, toiset taas poikkeuksellisen tarkkoja ja kohdennettuja (esimerkiksi tiettyihin väestöryhmiin tai toimenpiteisiin)
  - ✓ oleellista olisi analysoida myöhemmin tarkemman toimenpideohjelman kirjauksia ja niiden vaikutuksia.
  - ✓ toimenpiteiden ja panostusten/leikkausten mittaluokkaa (myös suhteessa toisiinsa) on hyvä arvioida ja vertailla euromäärien kautta.

Joitakin alustavia nostoja ja ajatuksia

Sosiaalinen kestävyys yleisesti:

Kestävyyteen liittyvät maininnat ohjelmassa ovat lähinnä julkisen talouden kestävyteen liittyviä

Talouspolitiikka: leikkaukset voivat lisätä eriarvoisuutta ja ajaa toimeentulo-ongelmiin sekä myös absoluuttiseen puutteeseen ja köyhyyteen

Maahanmuuttopolitiikka: kiristykset rapauttavat luottamusta ja koheesiota

Hyvinvointi, työllisyyden edistäminen, nuorten kouluttautuminen ja työllistyminen (nuorisotakuu?)

Terveys ja elintavat:

Terveys sairastavuuden, ennaltaehkäisyyn, palvelujärjestelmän kestävyys, palveluiden vaikuttavuuden, kuntoutuksen sekä väestön työkyvyn näkökulmista

Erytistä huomiota kiinnitetään esim. mielenterveyteen (mm. työkykyyn liittyen)

Terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn roolia näytettäisiin vahvistettavan

Liikunnallisen elämäntavan edistäminen kaiken ikäisillä

Ylipaino kansanterveysongelmana huomioitu

Nuorten pahoinvointiin puututaan; mt-palvelut korostuvat (mm. terapiatakuu), perheiden tukeminen (profiloituminen lapsi- ja perhemyönteisenä ohjelmana), harrastuskirjaus, nuorisorikollisuuden vähentäminen

Päihteet: Alkoholilain muutos/valtion alkoholimyynnin monopoliasema?

Terveys- ja hyvinvointierot:

Alueelliset, sosioekonomiset, tulojen tai koulutuksen mukaiset terveys- tai hyvinvointierot eivät suoranaisesti nouse esiin. Ei juuri mainintoja eroista, eikä toimia, saati ohjelmaa näiden erojen kaventamiseksi (vrt. esim. Sipilän H-O, jossa yhtenä tavoitteena oli eriarvoisuuden vähentäminen)

Köyhyyttä ei hahmoteta suomalaisen yhteiskunnan ongelmaksiksi, pienituloisuuskin lähinnä vain asumiseen liittyen

Sote-palvelujen osalta viitataan saatavuuden kehittämiseen eri väestöryhmien tarpeet huomioiden ja perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen varmistuen

Joitakin alustavia nostoja ja ajatuksia

Ikääntyneiden hoiva ja palvelut:

Painoa kotihoidon ja omaishoidon kehittämisessä (esim. omaishoitolain kokonaisuudistus)

Ikäihmisten palveluissa ehdotettua palvelurakenteen muutosta ei hallitusohjelmassa näy - kolmannen sektorin palveluja pyritään kuitenkin tukemaan

Välimuotoisten asumisratkaisujen kehittäminen (maininta on, toteutus vielä epämääräistä)

Digitaalisten palvelujen kehittäminen: riittävä tuki niille, joilla ei ole valmiuksia käyttää niitä. Ikääntyneet?

Sote-henkilöstön riittämättömyys tunnistetaan ja kirjauksia tilanteen parantamiseksi (mm. koulutus, rekrytointi ulkomailta)

Haavoittuvat ryhmät/yhdenvertaisuus:

Monilla toimenpiteillä saattaa olla merkittäviä vaikutuksia haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien asemaan ja hyvinvointiin (joissain viitataan vaikutusten arviointiin perusoikeuksien toteutumisen tai heikommassa asemassa olevien näkökulmista)

Maahan muuttajia ja vammaisia henkilöitä koskevaa politiikkaa käsitellään erikseen ja paikoin hyvin tarkasti

Syrjinnän ja rasismien vastaista työtä ei ohjelmassa erikseen mainita

Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen, asunnottomuusohjelma

Paperittomien tilanne

Sote-sektorin resilienssi:

Hallituskaudella ”kiinnitetään erityistä huomiota valmiuden, varautumisen ja hallinnon resilienssin kysymyksiin”

Koronapandemian oppien kerääminen ja niistä tehtävä kokonaisarvio yhteistyössä eri hallinnonalojen kesken

Hallitus toteuttaa sosiaali- ja terveystaloudessa uudistuksia, joilla hyvinvointialueet pystyvät tehokkaammin varautumaan tulevaisuuden haasteisiin (vrt. kustannusten kasvua hillitään)

1 Demografinen murros koettelee kestävyyttä

Päätuomiut ja toimenpide-ehdotukset katsauksesta tilannekuvaan perustuen:

- Väestörakenteen muutoksiin on välttämätöntä varautua yhteiskunnan sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden säilyttämiseksi ja edistämiseksi.
- Maahanmuuttajien, nuorten, eläkeikäisten, eri tavoin toimintarajoitteisten ja osatyökykyisten mahdollisuuksia osallistua työelämään tulee edistää nykyistä vahvemmin.
- Perheellistymistä suunnitteleville ja tuleville vanhemmille tulee taata riittävät julkiset palvelut. Tämä sisältää riittävän tuen niin raskausaikana kuin sen jälkeen.
- Työn ja perheen yhteensovittamisen käytäntöjä tulee parantaa.
- Nuorten kiinnittymistä työelämään tulee edistää takaamalla perusasteen jälkeinen tutkinto kaikille nuorille.

Mitä hallitusohjelmassa sanotaan?

- **Ikääntymisen vaikutukset** huomioidaan yleisellä tasolla (mm. palvelutarve, julkinen talous).
- Painotetaan **työllisyyden lisäämistä ja työurien pidentämistä**.
- Panostetaan **nuorten kouluttautumiseen** (toinen aste, korkeakoulut).
- HO pyrkii identifioitumaan **lapsi- ja lapsiperhemyönteisenä ohjelmana**
  - toimenpiteet (lapsilisien korottaminen alle 3-v., monilapsisille perheille ja yksinhuoltajakorotuksen lisääminen) kohdistuvat jo olemassa oleviin perheisiin.
  - miten hallitus aikoo edistää uusien perheiden syntymistä?
- **Suunnitteilla väestöpoliittinen selonteko** (lapsiperheiden hyvinvointi, toimeentulo, työn ja perheen yhteensovittaminen, tahattomasti lapsettomien tilanne).
- **Maahanmuuttopolitiikkaa kiristetään** - samalla yritetään lisätä työperusteista maahanmuuttoa, mutta hyvin valikoiden
  - maahan muuttaneiden naisten työllistymistä pyritään edistämään.
  - kotoutumista edistää varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostaminen (erit. alle 3-v. osalta), kv-tutkintojen hyväksymiskäytäntöjen muutokset ja kielikoulutuksen saatavuuden edistäminen.
  - kotoutumista vaikeuttanee perheiden yhdistämisen vaikeutuminen ja oleskelulupa- ja kansalaisuuden saamisen tiukennukset.

4 Lapsiperheköyhyys ei ole vähentynyt

Päähuomiot ja toimenpide-ehdotukset katsauksesta tilannekuvaan perustuen:

- Olennaista on paitsi lasten huoltajien työllisyyden parantaminen ja työn ja perheen yhteensovittamisen helpottaminen, myös sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmän kyky vastata toimeentulovaikeuksia kokevien lapsiperheiden tilanteisiin.
- Työn ja perheen yhteensovittamista edistävät muun muassa edullinen ja laadukas varhaiskasvatus ja vuorohoito sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Sosiaaliturvassa on merkitystä etuuksien tasolla, indeksisidonnaisuudella sekä erilaisilla lapsikorotuksilla.
- Lasten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta voidaan tukea maksuttomalla harrastustoiminnalla.

Mitä hallitusohjelmassa sanotaan?

- **Sekä köyhyyttä ehkä ehkäiseviä/lievittäviä toimia että luultavasti lisääviä toimia**
  - osa toimista kohdistuu suuremmassa köyhyysriskissä oleviin (lapsilisän korotukset alle 3v lapsille, yh- ja monilapsisille perheille),
  - osa työssäkäyviin vanhempiin, joilla köyhyysriski on matalampi (ansiotuloverotuksen lapsivähennys).
- **Sosiaalietuuksien leikkaukset** lisännevät lapsiperheiden köyhyysriskiä etenkin jos asema työelämässä heikko (työttömyys, sairaus, toimintarajoite, syrjintä). Työssäkävien vanhempien toimeentuloa ja asemaa työelämässä heikentävät mm. irtisanomissuojan heikentäminen ja mahdollisuus tehdä työsopimus määräaikaisena ilman erityistä perustetta vuodeksi.
- **Paljon yleisiä tavoitteita, joiden vaikutus riippuu toteutuksesta** (esim. opintotuen huoltajalisän kehittäminen, maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nosto, toimeentulotukea saavien alle kouluikäisten lasten vanhempien ohjaaminen työmarkkinoille, työn ja perheen yhteensovittamisen edistäminen ja perhevapaiden kehittäminen...).
- **Kirjattu lapsimyönteisen politiikan edistäminen**, lapsi- ja perhevaikutusten arviointi päätöksenteossa sekä lapsiperheiden monimuotoisuuden tunnistaminen.

5 Sosioekonomiset terveys- ja hyvinvointierot edelleen huomattavia

Päähuomiot ja toimenpide-ehdotukset katsauksesta tilannekuvaan perustuen:

- Kansalliset rakenteelliset ratkaisut (mm. verotukselliset keinot alkoholi-, tupakka-, liikunta- ja ravitsemuspolitiikassa sekä koulutus -ja työllistymismahdollisuuksien tasa-arvon edistäminen) sekä alueelliset toimet elinolojen ja terveyttä edistävien elintapojen valinnan mahdollisuuksien parantamiseksi ovat olennaisia.
- Palvelujen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi monialaiset palvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhdenvertainen saatavuus ja saavutettavuus on taattava kaikille väestöryhmille ja erityisesti perusterveydenhuollon palveluja on vahvistettava.
- Vahvistetaan heikommassa asemassa olevien kykyä selviytyä vaikeissa elämäntilanteissa. Sosiaaliturvan suojaverkon tulee ottaa joustavasti vastaan silloin, kun ihmiset eivät itse kykene huolehtimaan itsestään tai läheisistään. Tukea on oltava saatavilla niin yksityisen, julkisen kuin kolmannen sektorin toiminnoista.

Mitä hallitusohjelmassa sanotaan?

- Alueelliset, sosioekonomiset, tulojen tai koulutuksen mukaiset **terveys- tai hyvinvointierot eivät suoranaisesti nouse esiin.**
- Ei juuri mainintoja eroista, eikä toimia, saati ohjelmaa näiden erojen kaventamiseksi (vrt. esim. Sipilän hallitusohjelma, jossa yhtenä tavoitteena oli eriarvoisuuden vähentäminen).
- **Köyhyyttä** ei hahmoteta suomalaisen yhteiskunnan ongelmaksi, pienituloisuuskin lähinnä vain asumiseen liittyen.
- **Sosiaaliturvan leikkaukset** lisäänevät eriarvoisuutta ja voivat johtaa myös köyhyyteen, etenkin heikennysten osuessa samoihin väestöryhmiin.
- **Sosiaali- ja terveystalouden** osalta viitataan saatavuuden kehittämiseen eri väestöryhmien tarpeet huomioiden ja perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen varmistuen.
- Mikäli terveys- ja hyvinvointierojen kaventamista ei erityisesti tavoitella, eivät erot eri väestöryhmien välillä todennäköisesti ainakaan kapene.
- Erilaisten elintapoihin kohdentuvien toimenpiteiden vaikutusta terveyserojen näkökulmasta vielä vaikea arvioida.

6 Nuorten mielenterveysoireilu on lisääntynyt

Päähuomiot ja toimenpide-ehdotukset katsauksesta tilannekuvaan perustuen:

- Vähennetään lapsiköyhyyttä ja syrjäytymistä, sekä parannetaan muilla tavoin haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja heidän perheittensä tilannetta.
- Mahdollistetaan lakimuutoksin lievien mielenterveyden häiriöiden hoito myös kouluterveydenhuollossa ja varmistetaan siihen tarvittavat resurssit.
- Yhtenäistetään nuorten perus- ja erityistason mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen yläikäraja 24 vuoteen.
- Vahvistetaan nuorten mielenterveyden lähipalveluja.

Mitä hallitusohjelmassa sanotaan?

- **Laaja-alainen toimenpideohjelma** laaditaan nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi.
- Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen vahvistamiseen 6 milj.€ v. 2024 ja 35 milj.€ vuosittain ajalla 2025–2028.
- Pyritään **vahvistamaan hoidon saatavuutta perustasolla**
  - Toivotaan helpottavan lievistä ja keskivaikeista mielenterveysongelmista kärsivien hoitoon pääsyä ja vahvistavan psykososiaalisten interventioiden saatavuutta ensi linjan hoitoina.
  - Ei huomioi juuri nuorten vakavia mielenterveysongelmia.
- Turvataan lainsäädännöllä yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin (**lasten ja nuorten terapiatakuu**).
- Psykoterapiapalvelujen saavutettavuutta vahvistetaan uudistamalla **psykoterapeuttikoulutusta**.
- Kiinnitetään huomiota **neuropsykiatrisesti oireileviin** lapsiin ja nuoriin ohjaamalla resurssia Kelan harkinnanvaraiseen kuntoutukseen (17 m€ v. 2023)
- Muuta nuorten hyvinvointiin (ja mielenterveyteen) liittyen:
  - Nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen torjutaan; yksi harrastus jokaiselle (harrastussetelit ja –mahdollisuudet)
  - NUOTTI-valmennuksen lakkauttaminen huolestuttava asia
  - Kohdennettua rahoitusta nuorten huumausainekuolemien vähentämiseen
  - Nuorten kasvuympäristöjen huomioiminen (koulu, perhe)

Täydentävät palvelut

- Kela
- Työterveyshuolto
- Yksityiset palveluntuottajat

ASUKKAAN
ELINPIIRI

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

- Liikunta ja kulttuuri
- Vapaaehtoistyö
- Järjestötoiminta

Yhteiskunta

Hyvinvoinnin,
terveyden ja
turvallisuuden
edistäminen
2020-luvulla

Kunta

Hyvinvointialue

Sosiaali- ja terveydenhuollon erityistason palvelut

- Sairaalat
- Päivystys

Ensihoito ja pelastustoimi

Sote-keskus

Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut

Sote-uudistus

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus

Kiitos!

